

out. The results of an empirical study, which were obtained in a group of student subjects who have the status of internally displaced persons, are presented. It has been established that the main psychological characteristics of schoolchildren-forced migrants, who need to be paid attention to when rendering psychological assistance to them, in the process of adaptation in difficult conditions of life activity are temperament, characterological features and abilities of a person, features of the development of need-motivational and emotional spheres, social ideas, development of communication skills and assertiveness.

Key words: internally displaced persons, psychological assistance, social environment, socio-psychological adaptation, schoolchildren.

Волченко Лариса Петрівна – кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри психології та педагогіки Луганського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, м. Северодонецьк.

УДК 159.018.2:378.147

Галян О.І., Галян І.М.

ТАКСОНОМІЯ НАВЧАЛЬНИХ ЦІЛЕЙ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТНОСТІ УЧНІВ

У статті актуалізовано потребу перегляду змістових аспектів підготовки майбутніх педагогів з урахуванням напрямків модернізації освітнього процесу на засадах ідеї суб'єктності особистості учня. Показано, що змістово-функціональна характеристика суб'єктності розкриває не тільки суб'єктну позицію школяра в пізнанні та діяльності, але й сприймання його як особистості, що здатна до смисло- та нормотворення, життєтворчості. Розкрито значущість використання таксономії навчальних цілей для розвитку в студентів когнітивного компоненту та матриці знань у сфері психопедагогіки суб'єктності. Окреслено їх фактологічний, концептуальний, процедурний та метакогнітивний контекст. Інформаційний простір феномену суб'єктності презентовано з урахуванням цілісно-циклічного підходу, в якому поетапно змінюються когнітивний, соціально-зорієнтований, ціннісний та креативний періоди його опанування студентами під час навчання. Систематизовано таксономію навчальних цілей та напрямів підготовки майбутніх педагогів до прийняття орієнтиром майбутньої діяльності мислєсхему, побудовану на принципі суб'єктності особистості учня та двосуб'єктності освітнього простору. Акцентовано на необхідності реформування стилю співбуття в освітньому процесі, створенні ситуації співдії, що забезпечать суб'єктнісну спрямованість освітнього середовища.

Ключові слова: таксономія навчальних цілей, Б. Блум, суб'єктність, цілетворення, смислотворення, мислєдіяльність, психопедагогіка, майбутні педагоги.

Постановка проблеми. Сьогодення науки і практики стосується нового рівня осмислення освітнього процесу, визнання його орієнтованості на співдію педагогів та учнів, значущість прояву ними власної суб'єктності задля продуктивного самоздійснення. Засвідчуємо, що увага до суб'єктнісної позиції особистості, зокрема й у педагогічній реальності, набула цінності в межах постнекласичної науки та може змінити (у нашому розумінні – розширити) погляди на зміст соціального замовлення освіти. Йдеться не тільки про всебічний, гармонійний розвиток особистості, що відповідає соціальним вимогам, а й розвиток її суб'єктності, особистісної зрілості. Адже завдяки

врахуванню здатності особистості бути включеною в діяльність з власної потреби, актуалізувати свої можливості та їх творчо використати для розв'язання актуальних завдань створюються сприятливі умови для ефективного самовираження, самовтілення та подальшого саморозвитку.

Ідея суб'єктності репрезентує превалювання авторства особистості в реалізації власного потенціалу, що особливо актуально для освітнього середовища. Воно довгий час залишалося суб'єкт-об'єктивним, навіть за умови декларування його особистісної спрямованості. У сучасних умовах побудови Нової української школи зростають вимоги до всіх суб'єктів освітнього процесу, їх активності, відповідальності за результати співдії. Це може створити ситуацію напруженості та спричинити пошук найоптимальнішої педагогічної технології, яка б давала змогу забезпечити реалізацію цілей діяльності як педагогів, так і учнів. З огляду на це освітній простір буде позбавлений того творчого початку, який є методологією дійсного педагогічного пошуку. Отже, спеціальна підготовка до ціле- та смислотворення в царині розвитку суб'єктності всіх учасників освітнього процесу постає пріоритетним завданням педагогічних закладів вищої освіти, окреслюючи напрям науково-теоретичних та прикладних пошуків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Модернізація вітчизняної освітньої галузі, заснована на ідеї суб'єктності особистості, відображена в змісті державних концепцій та програм (Закон України «Про освіту» [7], концепція «Нова українська школа» [5], Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [4]). Як предмет дискусій та наукового обґрунтування (О. Бондаренко, З. Карпенко [3] та ін.) концепт «суб'єктність особистості» репрезентовано в провідному принципі виховання особистості (А. Хоменко [9]), розглянуто з позиції сучасного психолого-педагогічного дискурсу (С. Шехавцова [12]). Це, своєю чергою, засвідчило визнання суб'єктності як нової парадигми освіти (В. Петровський [6]), визначення її як феноменологічного складника різних освітніх просторів [8]. Водночас детермінувало розроблення технології професійної підготовки педагогів до розвитку суб'єктності учнів (Л. Хурло [10]) та створення освітнього ресурсу, здатного забезпечити розвивальний ефект під час засвоєння навчальної інформації, її осмислення та смислотворення (С. Цюра [11] та ін.). Особливої уваги з огляду на означене набули питання формулювання навчальних цілей, послідовність їх постановки як навчальних задач, що постали як у вітчизняній, так і зарубіжній науці важливим механізмом навчання ((О. Асмолов [2], Г. Балл, Ю. Машбиць та ін.). Акцентування на мисленнєвій активності, усвідомленні навчальних цілей, конкретизованих відповідно до етапу учіння (таксономія Б. Блума [14]), актуалізувало широке коло досліджень, присвячених сучасній теорії викладання та оцінювання (L. Anderson, D. R. Krathwohl [13] та ін.), інтелектуального розвитку та забезпечення саморозвитку учнів, їх психологічного благополуччя за допомогою системи рівневих завдань (М. Kelly [15] та ін.).

Однак в сучасних умовах освітніх змін потребують окремого дослідження питання підготовки майбутніх педагогів до реалізації ідеї суб'єктності особистості учня, зокрема у контексті висвітлення таксономії навчальних цілей у сфері психопедагогіки суб'єктності.

Мета статті – розкрити сутність зміни схем мислєдіяльності майбутніх педагогів на основі таксономії навчальних цілей під час засвоєння ними фактів, процесних моделей та концепцій феномену «суб'єктність особистості учня».

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Сучасний учень, життєздійснення якого відбувається в постмодерному суспільстві, є, власне, втіленням суб'єктності, бо він не лише сам обирає профіль і зміст навчання, сам доцільно

організовує освітній процес (наприклад, вибір форми навчання тощо), а й сам забезпечує перманентний процес безперервної освіти впродовж життя. Стверджуємо, що поряд з активністю в засвоєнні знань, набутті компетентності у визначених змістом освіти сферах, він продукує власні смисли, світоглядні позиції, мотиваційно-ціннісні настановлення, кардинально перебудовується сутність його діяльності [1, с. 382], на що повинен відреагувати й освітній процес. Змістово-функціональна характеристика суб'єктності розкриває не тільки суб'єкту позицію школяра в пізнанні та діяльності, але й сприймання його як особистості, що здатна до смисло- та нормотворення, життєтворчості.

Пріоритетність оновленого підходу до педагогічної співдії у вимірах суб'єктності представлено в останніх державних освітніх актах. Зокрема, особистісний контекст оновлення системи освіти став однією з концептуальних ідей у схваленій Указом Президента України від 25 червня 2013 року №344/2013 Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. Її мета та основні завдання зорієнтовані на подолання тих проблемностей, які характеризують сучасний стан освітньої системи. У контексті дослідження суб'єктності особистості звертаємо увагу на такі з них: недостатня відповідність освітніх послуг запитам особистості, повільне здійснення гуманізації системи освіти, неприйняття реформаторських ідей та відмова від зміни призми розгляду освітніх проблем частиною працівників освіти, їхня неготовність до інноваційної діяльності. Задля врахування тенденцій розвитку постіндустріальної цивілізації, у якій суб'єктність стає провідною характеристикою особистості, Національна стратегія визначає засадничим «забезпечення особистісного розвитку людини згідно з її індивідуальними здібностями, потребами на основі навчання впродовж життя» [4], а стратегічним напрямом – реформування системи освіти на основі принципу пріоритетності людини. Окреслене міститься в змісті основних завдань Національної стратегії. Суб'єктнісна сутність школяра забезпечується в них завдяки оновленню цілей і змісту освіти на засадах особистісної орієнтації, втілення концепції розвивальної педагогіки, забезпечення індивідуальної траєкторії розвитку учнів відповідно до їхніх особистісних потреб, інтересів і здібностей. Атрибутивні ознаки суб'єктності постають у Національній стратегії як предмет цілетворення. Йдеться про формування соціально зрілої творчої особистості, здатної роботи свідомий вибір, бути ініціативною, відповідальною. Центрація на особистості, реалізації ідеї демократизації та гуманізації освітнього процесу знову визнані провідною педагогічною ідеологією.

Ідею розвитку суб'єктності особистості школяра підтримано в Законі «Про освіту», прийнятому 5 вересня 2017 року [7]. Віднаходимо в ньому орієнтованість на ціннісне ставлення до особистості, яка, використовуючи інтелектуальні та творчі здібності, свої таланти набуває необхідного рівня компетентності для успішного самоздійснення. Вважаємо це прямою вказівкою на суб'єктнісний аспект реалізації права особистості на освіту. Окреслене переконливо доводить, що в модернізованому підході передбачено необхідність зміни структури, форм, методів і змісту навчання, виховання та розвитку сучасних школярів, яким в умовах панування інформаційної реальності важливо допомогти віднайти себе, сформувати особистісне ставлення до знань, того смислу, який у них закладено, розвинути свій потенціал, стати активним учасником освітнього процесу.

Чи готовий педагог адекватно сприймати та вміло вбудовувати нове знання і ставлення до особистості школяра в систему педагогічної співдії – питання гостродискусійне та своєчасне. Воно логічно проектує зміни в професійній підготовці майбутніх учителів. Окремим аспектом постає процес цілетворення в майбутній

професійній діяльності, рефлексія змодельованої педагогічної співдії, осмислення та конструювання освітнього процесу. Особливої уваги з огляду на це набуває миследіяльна дидактика як продовження теорії розвивального навчання В. Давидова. Ідея розвитку, що набула значущості в теорії та практиці навчання і виховання, визначила пріоритет миследіяльності й смислоутворення в освітньому середовищі. Мікросоціум закладу освіти, утворений в умовах такого бачення освітніх змін, потребує осмислення та прийняття майбутніми педагогами як методології модернізації освітньої галузі. Конструйований феномен суб'єктності повинен утворювати контекст для розв'язання питань індивідуального життєвого самовизначення (досвід, стратегія, переживання тощо) і педагога, й учня.

Для конкретного педагога – це усвідомлення тих цілей і завдань, які він ставить перед собою, та результатів їх реалізації, що є предметом його рефлексії, тобто таксономія цілей. Їх структурування запропоновано Б. Блумом. Йдеться про 6 категорій цілей навчання, які сприяють розвиткові інтелектуальних здібностей, від найнижчого до найвищого: знання, розуміння, застосування та аналіз, синтез, оцінювання [14]. Це ієрархізовані ступені засвоєння навчальної інформації, які вказують на послідовність набуття конкретної навчальної компетентності.

Подальші результати наукових пошуків когнітивних психологів, дослідження в межах теорій учіння та навчання, вивчення зовнішніх і внутрішніх чинників успішності пізнавальної активності учнів, що призводять до формування конкретного рівня навченості, спричинили перегляд оригінальної Блумівської теорії та її переорієнтацію відповідно до сучасного знання про розвиток когнітивного складника навчальної діяльності. Таксономія навчальних цілей Б. Блума отримала своє продовження в оновленій системі навчальних цілей. Колишній учень Б. Блума Л. Андерсон та Д. Кротволь запропонували визначати їх не категоріями іменників, а як дію (дієслово), розширили теорію матрицею знань, орієнтовану на розкриття фактологічного, концептуального, процедурного та метокогнітивного контекстів їх набуття [13]. Крім того, передбачили зміну місця розташування «синтезу» та «оцінювання» згідно з логікою організації пізнання. З огляду на оновлений підхід та наш предмет дослідження презентуємо змістову систематизацію таксономії навчальних цілей у підготовці майбутніх учителів до втілення ідеї суб'єктності особистості учня в освітньому процесі (див. табл. 1).

Таблиця 1

**Таксономія цілей навчально-професійної діяльності майбутніх учителів
у сфері психопедагогіки суб'єктності**

Навчальна мета / рівень	Результат
Запам'ятовування – remembering – репродуктивний рівень	<i>знати:</i> сутність категорії «суб'єктність особистості школяра», її зв'язок із тезаурусом сучасної науки; теоретичні та концептуальні засади людиноцентричної проблематики в освіті; <i>визначати:</i> зміст суб'єктнісних проявів особистості; психолого-педагогічні умови ефективності впровадження ідеї суб'єктності особистості школяра; рівень розвитку атрибутів суб'єктності школяра;
Розуміння – understanding – репродуктивний рівень	<i>розкривати:</i> концептуальні засади дослідження суб'єктності особистості як психолого-педагогічного феномену; <i>пояснювати:</i> проблеми розвитку суб'єктності

	<p>особистості учня в умовах різних освітніх парадигм, технологій та їх вирішення; <i>прогнозувати</i>: зміни та динаміку рівня розвитку суб'єктності учня й професійної суб'єктності педагога;</p>
Застосування – applying – конструктивний рівень	<p><i>демонструвати</i>: на прикладах ситуації втілення ідеї суб'єктності особистості школяра в освітньому процесі; <i>моделювати</i>: організацію суб'єктнісно-орієнтованого освітнього середовища; <i>конструювати</i>: освітній процес на засадах принципу суб'єктності особистості учня в освітньому процесі; <i>використовувати</i>: систему категорій і методів педагогіки суб'єктності для розв'язання типових завдань професійної діяльності; теоретичні знання з питань суб'єктності в освітній практиці; <i>сприяти</i>: становленню власної професійної суб'єктності; реалізації власної суб'єктності;</p>
Аналіз – analyzing – творчий рівень	<p><i>аналізувати</i>: логіку генерування, розвитку, апробації та трансформації ідеї суб'єктності; освітній процес із позиції можливостей розвитку суб'єктності особистості учня; <i>обґрунтовувати</i>: принцип суб'єктності особистості учня в освітньому процесі; важливість модернізації освітнього процесу на засадах ідеї суб'єктності; <i>аргументувати</i>: забезпечення розвитку суб'єктності школяра та професійної суб'єктності педагога; власну професійну позицію;</p>
Оцінювання – evaluation – аналітико-узагальнювальний рівень	<p><i>оцінювати</i>: можливості освітнього середовища забезпечувати реалізацію школярами власної суб'єктності; <i>описувати</i>: систему психолого-педагогічного супроводу становлення суб'єктності особистості учня та реалізації професійної суб'єктності педагога; <i>порівнювати</i>: ідею суб'єктності особистості учня з іншими гуманістичними, особистісно-орієнтованими педагогічними ідеями; <i>дискутувати</i> щодо детермінації змін в сучасних закладах освіти, запроваджуваних педагогічних технологій та наслідків освітніх інновацій з огляду на можливість реалізації ідеї суб'єктності особистості;</p>
Творення – creating – узагальнювальний рівень	<p><i>проектувати</i>: чинники й умови становлення суб'єктності особистості учня та педагога; <i>планувати</i>: мету власної професійної діяльності; <i>складати</i>: психолого-педагогічну характеристику школяра у вимірах його суб'єктності; <i>реорганізувати</i>: власну навчально-професійну діяльність на засадах принципу суб'єктності особистості; <i>компліювати</i>: апробовані технології авторства учнів у</p>

	навчання для створення власної технології реалізації ідеї суб'єктності особистості учня в освітньому процесі; <i>зв'язувати:</i> продуктивність педагогічної спів дії та суб'єктність учнів і педагогів; результативність освітнього процесу та ідею суб'єктності особистості учня й педагога.
--	---

У підготовці майбутніх педагогів до реалізації ідеї суб'єктності особистості учня виокремлюємо такі напрямки:

- ознайомлення з переосмисленими в умовах сьогодення принципами організації освітнього процесу (заміна принципу: активності принципом суб'єктності; доступності – небуденністю з урахуванням вікових та індивідуальних можливостей; усвідомленості – принципом осмисленості та рефлексивності; міцності знань, умінь і навичок – принципом самонавчання; систематичності та послідовності в навчанні – принципом подієвості; наочності – розвитком творчої уяви; розвитку – особистісного зростання; науковості – розвитком теоретичного мислення);
- створення та залучення здобувачів вищої освіти до створення навчально-дидактичних ресурсів за типом розвивального підручника;
- активне використання проблемно-пошукових методів та ціннісно- й соціально-орієнтованого контексту засвоєння навчальної інформації;
- мислєдіяльна спрямованість учіння в закладах вищої освіти, його орієнтованість на розкриття особистісного потенціалу здобувачів, розвитку в них професійних умінь, необхідних компетентностей, а також педагогічних здібностей, навчальної та професійної мотивації.

Окреслене відповідає провідним положенням модернізації освітньої галузі на засадах ідеї суб'єктності особистості школяра, де педагога готують до побудови в освітньому середовищі такої ситуації, завдяки якій кожен учень зможе віднайти самого себе. Це, своєю чергою, актуалізує значущість розвитку професійної суб'єктності майбутніх педагогів, набуття ними досвіду самоактивності під час навчання в закладі вищої освіти. На наш погляд, цьому слугують: організована на засадах суб'єктнісно-орієнтованого підходу система співдії викладача та студентів; створена оптимальна освітня ситуація, у якій акцентовано на особистісних ресурсах професіогенезу майбутніх педагогів; запровадження активних методів і форм набуття студентами професійної компетентності («занурення» у професію); використання навчальних завдань, що містять значний розвивальний потенціал як для навчальної діяльності студентів, так і для їхніх особистісних змін; запровадження у освітньо-професійну програму підготовки навчальної дисципліни «Психопедагогіка суб'єктності».

Інформаційний простір феномену суб'єктності пропонуємо презентувати майбутнім педагогам з урахуванням цілісно-циклічного підходу. У його межах логіка опрацювання дидактичного матеріалу постає як поетапна зміна періодів: пізнавального (теоретична матриця – «Привіт, проблемо!»), соціально-зорієнтованого (нормативно-регулятивний – «Єврика!»), ціннісного («Спробую сам!») та креативного («Знаю, умію і творю!») [1].

Іманентно притаманна здатність студентів розуміти свою суб'єктність, осмислена на рівні життєвого досвіду, детермінуватиме прийняття її як мети майбутньої педагогічної діяльності. Репрезентоване уможливує висновок: не реформа

педагогічного методу, а реформа стилю співбуття в освітньому процесі, створення ситуації співдії забезпечить реалізацію поставлених перед освітньою галуззю завдань.

Висновки. Дослідження, проведене в межах підготовки майбутніх педагогів до розвитку суб'єктності учня, показало, що освітні інновації передбачають опертя на авторську позицію учасників освітнього процесу в організації набуття ними досвіду пізнавальної діяльності, формування особистісного ставлення до інформаційної реальності та активності в її «привласненні». Ґрунтована на врахуванні психологічних закономірностей ціле- та смислотворення, професіоналізація майбутніх педагогів визначає змістові та процесові аспекти їхньої навчально-професійної діяльності, в якій прояв навчальної суб'єктності студентів стає передумовою подальшого розвитку професійної суб'єктності, а отже, осмислення значущості двосуб'єктності освітнього процесу загалом, значущих умов створення позитивного навчального середовища.

Таксономія навчальних цілей щодо розвитку суб'єктності особистості учня в системі підготовки майбутніх педагогів розкриває динаміку систематизації та структурування уявлень студентів про навчальну мету, рівень та результат засвоєння дидактичного матеріалу зі сфери психопедагогіки суб'єктності. Передбачено, що логіка освітнього процесу, заснована на передбаченій зміні навчальних епізодів, сприятиме формуванню не тільки нової професійної компетентності, але й нового рівня самоусвідомлення та як результат – формування схеми мислєдїяльності, в якій суб'єктність постане звичною характеристикою учасників педагогічної співдії.

Перспективно наукового пошуку стане дослідження розуміння майбутніми педагогами цілей та умов реалізації ідеї суб'єктності особистості учня в освітньому процесі.

Література

1. Галян О. І. Розвиток ідеї суб'єктності особистості школяра у вітчизняному педагогічному дискурсі ХХ століття : дис. ... д. пед. н. : 13.00.01 / О.І. Галян ; Дрогоб. держ. пед. ун-т ім. І. Франка. – Дрогобич, 2018. – 553 с.
2. Как проектировать универсальные учебные действия в начальной школе: от действия к мысли / под ред. А. Г. Асмолова. – Москва : Просвещение, 2008. – 151 с.
3. Карпенко З. С. Картографія інтегральної суб'єктності: пост-постмодерністський проект / З. С. Карпенко // Людина. Суб'єкт. Вчинок : філософсько-психологічні студії. – К. : Либідь, 2006. – С. 157–177.
4. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : Указ Президента України від 25 червня 2013 р. № 344/2013 [Електронний ресурс]. – URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#n10>
5. Нова українська школа : Концептуальні засади реформування середньої школи [Електронний ресурс]. – URL : <http://mon.gov.ua/202016/12/05/konczepczija>
6. Петровский В. А. Субъектность: новая парадигма в образовании / В. А. Петровский // Психологическая наука и образование. – 1996. – № 3. – С. 100–109.
7. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-19 [Електронний ресурс]. – URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
8. Размышления и представления о феномене субъектности в различных образовательных пространствах : монография / Ф. Г. Мухаметзянова и др. – Казань : Изд. центр «ТИСБИ», 2016. – 252 с.
9. Хоменко А. В. Суб'єктність як провідний принцип виховання особистості / А. В. Хоменко // Збірник наукових праць Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. Педагогічні науки. – 2013. – № 3. – С. 16–23.

10. Хурло Л. Профессиональная подготовка учителя к развитию субъектности ученика : дис. ... д-ра пед. н. : 13.00.08 / Л. Хурло ; Калинин. гос. ун-т. – Калининград, 2003. – 385 с.

11. Цюра С. Педагогіка особистого досвіду : практикум для самостійної роботи / С. Цюра. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. – 185 с.

12. Шехавцова С. О. Поняття суб'єктності в сучасному психолого-педагогічному дискурсі / С. О. Шехавцова // Гуманізація навчально-виховного процесу : зб. наук. пр. / за ред. В. І. Сипченка. Вип. LIX. – Слов'янськ : СДПУ, 2012. – С. 290–297.

13. Anderson L. & Krathwohl D. R. A Taxonomy for Learning, Teaching and Assessin: A revision of Bloom's Taxonomy of Educational Objectives. – New York : Longman, 2001. – 336 p.

14. Bloom B. S. Taxonomy of educational objectives: The classification of educational goals. – New York : Longman, 1984. – 207 p.

15. Kelly M. Bloom's Taxonomy in the Classroom [Electronic resource]. – URL : <https://www.thoughtco.com/blooms-taxonomy-in-the-classroom-8450>

Транслітерація

1. Halian, O.I. (2018). Rozvytok idei' sub'jektivnosti osobystosti shkoljara u vitchyznjanomu pedagogichnomu dyskursi XX stolittja [Development of the Idea of the Agency of a Pupil's Personality in the National Pedagogical Discourse of the XXth Century]. *Doctor's thesis*. Drohobych [in Ukrainian].

2. Asmolov, A.G. (Ed.) (2008). Kak proektirovat' universal'nye uchebnye dejstva v nachal'noj shkole: ot dejstva k mysli [How to design universal teaching activities in primary school: from action to thought]. Moskva: Prosveshhenie [in Russian].

3. Karpenko, Z.S. (2006). Kartografija integral'noi' sub'jektivnosti: post-postmodernists'kyj proekt [Cartography of Integral Agency: post-postmodern project]. *Ljudyna. Sub'jekt. Vchynok: filosofov'ko-psyhologichni studii' – Human. Agency. Action: philosophical and psychological studies* (pp. 157–177). Kyi'v : Lybid' [in Ukrainian].

4. Nacional'na strategija rozvytku osvity v Ukraini na period do 2021 roku [The National Strategy for the Development of Education in Ukraine until 2021]. Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 25 chervnja 2013 r. №344/2013. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#n10> [in Ukrainian].

5. Nova ukrai'ns'ka shkola: Konceptual'ni zasady reformuvannya seredn'oi' shkoly [New Ukrainian School: Conceptual Principles for Reforming the Secondary School]. Retrieved from <http://mon.gov.ua/202016/12/05/konczepczyia> [in Ukrainian].

6. Petrovskij, V.A. (1996). Sub'ektivnost': novaja paradigma v obrazovanii [Agency: a new paradigm in education]. *Psichologicheskaja nauka i obrazovanie – Psychological science and education*, 3, 100–109 [in Russian].

7. Pro osvitu (2017). [About education]: Zakon Ukrainy. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> [in Ukrainian].

8. Muhametjanova, F.G. et al. (Eds.) (2016). Razmyshlenija i predstavlenija o fenomene sub'ektivnosti v razlichnyh obrazovatel'nyh prostranstvah [Reflections and ideas about the phenomenon of subjectivity in various educational spaces]. Kazan' : Izd. centr «TISBI» [in Russian].

9. Homenko, A.V. (2013). Sub'jektivnist' jak providnyj pryncyp vyhovannya osobystosti [Agency as a leading principle of education of the person]. *Zbirnyk naukovykh prac' Poltav's'kogo nacional'nogo pedagogichnogo universytetu imeni V.G.Korolenka. Pedagogichni*

nauky – Collection of scientific works of Poltava V.G.Korolenko National Pedagogical University. Pedagogical sciences, 3, 16–23 [in Ukrainian].

10. Hurló, L. Professional'naja podgotovka uchitelja k razvitiju sub#ektnosti uchenika [Professional preparation of the teacher for the development of agency of the pupil]. *Doctor's thesis*. Kaliningrad [in Russian].

11. Cjura, S. (2006). Pedagogika osobystogo dosvidu [Pedagogy of personal experience]. L'viv: Vydavnychyj centr LNU imeni Ivana Franka [in Ukrainian].

12. Shehavoča, S.O. (2012). Ponjattja sub'jektnosti v suchasnomu psihologo-pedagogičnomu dyskursi [The concept of agency in modern psychological and pedagogical discourse]. Sypchenka V.I. (Ed.), *Gumanizacija navchal'no-vyhovnogo procesu – Humanization of the educational process* (Vol. LIX), (pp. 290–297). Slov'jansk': SDPU [in Ukrainian].

13. Anderson, L. & Krathwohl, D. R. A. (2001). *Taxonomy for Learning, Teaching and Assesin: A revision of Bloom's Taxonomy of Educational Objectives*. New York : Longman [in English].

14. Bloom, B. S. (1984). *Taxonomy of educational objectives: The classification of educational goals*. New York : Longman [in English].

15. Kelly, M. (2017). Bloom's Taxonomy in the Classroom. Retrieved from <https://www.thoughtco.com/blooms-taxonomy-in-the-classroom-8450> [in English].

Halian O., Halian I.

TAXONOMY OF EDUCATIONAL GOALS IN PREPARATION OF FUTURE PEDAGOGES TO THE DEVELOPMENT OF AGENCY OF PUPILS.

The article actualized the need to review the content aspects of the training of future teachers taking into consideration directions of modernization of the educational process by implementing the idea of the agency of a personality of the pupil. It is shown that the content-functional characteristic of agency reveals not only the agent position of the pupil in the knowledge and activities, but also the perception of a pupil as a person who is capable to thought and rule-making, life-creation. The significance of the use of the taxonomy of educational goals for the development of cognitive component of students and the matrix of their knowledge in the field of psycho-pedagogy of agency has been revealed. Their factual, conceptual, procedural and metacognitive contexts have been outlined. The information space of the phenomenon of agency is being presented taking into account the holistic-cyclical approach, in which the cognitive, socially oriented, value and creative periods of its mastering by students during the study change gradually. The taxonomy of the educational goals and directions in training of future teachers is systematized in order to adopt the thinking scheme as a guide for the future activity, which is based on the principle of the agency of the pupil and the two-sidedness of the educational space. The emphasis is on the need to reform the style of coping with the educational process, creating a situation of co-operation that will ensure the agent orientation of the educational environment. The logic of the educational process in the institution of higher education, which involves the change of educational episodes as determinants for formation a new level of professional competence of students, and a new level of their self-awareness, has been substantiated, so that «agency» will become the usual characteristic of all participants in the pedagogical interaction.

Key words: taxonomy of educational goals, B. Bloom, agency, goal-setting, meaning-making, think-creation activity, psycho-pedagogy, future teachers.

Галян Олена Іванівна – кандидат психологічних наук, доцент кафедри практичної психології Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка;

Галян Ігор Михайлович – доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри практичної психології Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

УДК 316.62

Гарькавець С. О., Полуктова К. О.

ПРОБЛЕМА СОЦІАЛЬНИХ КОНФЛІКТІВ, ПСИХОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

У статті розглядається проблема соціальних конфліктів, причин їх виникнення, психологічних наслідків та попередження. Проаналізовані наукові підходи до проблеми соціального конфлікту та з'ясовані його парціальні характеристики. Розглянуті особливості розгортання конфлікту у вищому навчальному закладі взагалі та у тимчасово переміщених вишах, зокрема. Зазначено про нагальну необхідність формування конфліктологічної компетентності у юнаків і дівчат, що навчаються у вищому навчальному закладі. Акцентована увага на необхідності утворення у вишах «Центрів порозуміння», які виступають майданчиками медіації, як для вирішення конфліктів, що виникають між суб'єктами начального процесу, так й для формування конфліктологічної компетентності у студентської молоді.

Ключові слова: дезадаптація особистості, конфліктологічна компетентність, медіація, соціальна активність, соціальний конфлікт, суб'єкти конфліктної взаємодії, студенти.

Постановка проблеми. На теперішній час в Україні ми спостерігаємо загострення соціального конфлікту, продукування якого зумовлено внутрішніми та зовнішніми чинниками. Наявний соціальний конфлікт поглиблюється соціально-економічною кризою, спробами (вдалими та не дуже вдалими) реформування багатьох соціальних сфер життя (у тому числі й в освіті), протистоянням різних суб'єктів політичної діяльності, а також зовнішньою військовою агресією. На фоні цього, також відбувається зміна статусів і ролей суб'єктів діяльності, переоцінка цінностей, традиційних установок, що посилює конфліктне протистояння, оскільки створює гетерогенне тло суспільних трансформацій.

Також, наслідки збройного соціального конфлікту на Південному сході України призвели до негативного психологічного та соціально-економічного впливу на значну частину населення країни, що посилює напруження у взаємовідносинах між різними соціальними групами.

Разом із цим, ризик виникнення та загострення соціальних конфліктів у закладах вищої освіти також має підстави, оскільки молодь, внаслідок вікових особливостей, завжди є більш радикалізованою частиною суспільства, що втілюється в агресивних і деструктивних формах їхньої соціальної активності.

Отже, на фоні сучасної соціальної ситуації в Україні, проблема соціальних конфліктів має тенденцію до свого загострення. Звідси актуалізується питання про психологічні наслідки, шляхи запобігання та подолання конфліктної дезадаптації особистості. Особливо артикульованим це питання постає відносно юнаків і дівчат, які є